

Фінанси, банківська права і страхування

УДК 336.63:336.64

Бонецький Орест Олегович

*кандидат економічних наук, асистент кафедри фінансів
Національний університет «Львівська політехніка»*

Бонецкий Орест Олегович

*кандидат экономических наук, ассистент кафедры финансов
Национальный университет «Львовская политехника»*

Bonetskyu Orest

PhD, Assistant

Lviv Polytechnic National University

ORCID: 0000-0002-5797-0310

Познякова Олена Ігорівна

*старший викладач кафедри фінансів
Національний університет «Львівська політехніка»*

Познякова Алена Игоревна

*старший преподаватель кафедры финансов
Национальный университет «Львовская политехника»*

Pozniakova Olena

Senior Lecturer

Lviv Polytechnic National University

ORCID: 0000-0002-2932-280X

КОНЦЕНТРАЦІЯ СТРАХОВОГО РИНКУ NON-LIFE УКРАЇНИ

(2019)

КОНЦЕНТРАЦИЯ СТРАХОВОГО РЫНКА NON-LIFE УКРАИНЫ

(2019)

CONCENTRATION OF NON-LIFE INSURANCE MARKET OF

UKRAINE (2019)

Анотація. *Різні сектори економіки характеризуються різним ступенем концентрації ринку в сфері впливу окремого, або декількох суб'єктів господарювання. З метою врегулювати конфліктні економічні відносини, які виникають при недосконалій конкуренції, прийнято для використання низку показників концентрації ринку і класифікацію типів концентрації ринку. У статті зроблено розрахунок двох показників концентрації страхового ринку non-life України для десяти і двадцяти найбільших страхових компаній non-life, а саме індексів концентрації CR10 і CR20 та індексів Херфіндаля-Хіршмана ННІ10 і ННІ20, досліджено рівень концентрації цього страхового ринку, динаміку концентрації ринку, виявлено слабе місце в існуючій класифікації ринків і запропоновано вдосконалити цю класифікацію за критерієм їх концентрації, доповнивши діапазон ринків з помірним ступенем концентрації та аргументувавши головний показник концентрації із двох присутніх у класифікації. При опрацюванні статистичних даних отримано результати, які можуть суперечливо трактуватися, адже різні показники концентрації страхового ринку показали приналежність до різних типів ринку. При цьому цифрові допустимі межі різних діапазонів не переглядалися. Також обґрунтований підхід для розроблення показників концентрації і запропоновано видалити з використання такі показники, які суперечать підходу, відомого як «бритва Оккама». Обґрунтовано метод, за яким доцільно обирати основний показник у класифікації концентрації ринків у майбутньому.*

Зазначено, що при збільшенні монополізованості ринку найвпливовіші економічні суб'єкти починають у щораз більшій мірі зловживати довірою загалом та економічною довірою зокрема зі сторони контрагентів. Довіра, або недовіра зачіпає дуже різні сфери психіки людини, тому зниження рівня довіри матиме негативні наслідки як в економічній, так і соціальній та психологічній сферах людського і суспільного життя, що у віддаленому майбутньому стримуватиме позитивні зміни на ринку.

Висновки статті базуються на фактичних даних страхових компаній, страхових ринків і дослідженнях інших науковців.

Ключові слова: *концентрація страхового ринку non-life України, показники концентрації ринку, класифікація ринків за критерієм концентрації.*

Аннотація. *Различные секторы экономики характеризуются разной степенью концентрации рынка в сфере влияния отдельного или нескольких субъектов хозяйствования. С целью урегулировать конфликтные экономические отношения, возникающие при несовершенной конкуренции, принято для использования ряд показателей концентрации рынка и классификацию типов концентрации рынка. В статье произведен расчет двух показателей концентрации страхового рынка non-life Украины для десяти и двадцати крупнейших страховых компаний non-life, а именно индексов концентрации CR10 и CR20 и индексов Херфиндаля-Хиршмана HHI10 и HHI20, исследован уровень концентрации этого страхового рынка, динамику концентрации рынка, обнаружено слабое место в существующей классификации рынков и предложено усовершенствовать эту классификацию по критерию их концентрации, дополнив диапазон рынков с умеренной степенью концентрации и аргументировав главный показатель концентрации из двух присутствующих в классификации. При обработке статистических данных получены результаты, которые могут противоречиво трактоваться, ведь разные показатели концентрации страхового рынка показали принадлежность к разным типам рынка. При этом цифровые допустимые пределы различных диапазонов не пересматривались. Также обоснованный подход для разработки показателей концентрации и предложено удалить по использованию такие показатели, противоречащих подхода, известного как «брита Оккама».*

Обоснован метод, по которому целесообразно выбирать основной показатель в классификации концентрации рынков в будущем.

Отмечено, что при увеличении монополизированности рынка влиятельные экономические субъекты начинают в каждый раз большей степени злоупотреблять доверием в целом и экономической доверием в частности со стороны контрагентов. Доверие или недоверие затрагивает очень разные сферы психики человека, поэтому снижение уровня доверия будет иметь негативные последствия как в экономической, так и социальной и психологической сферах человеческой и общественной жизни, в отдаленном будущем сдерживать позитивные изменения на рынке.

Выводы статьи основываются на фактических данных страховых компаний, страховых рынков и исследованиях других ученых.

Ключевые слова: *концентрация страхового рынка non-life Украины, показатели концентрации рынка, классификация рынков по критерию концентрации.*

Summary. *Different economy sectors are defined by different degrees of market concentration in the influence field of an individual or several economic entities. In order to resolve conflicting economic relations that arise in imperfect competition, it is accepted to use a number of market concentration indicators and market concentration classification types. The article calculates two indicators of concentration for Ukraine’s non-life insurance market for ten and twenty largest non-life insurance companies, namely CR10 and CR20 concentration indexes and Herfindahl–Hirschman Indexes HHI10 and HHI20, the concentration level of this insurance market and dynamics of market concentration were researched, a weak point in the existing classification of markets was identified and improvement of this classification by the criterion of their concentration was proposed, supplementing the range of markets with a moderate degree of concentration and arguing the main indicator of*

concentration of the two present in the classification. After processing statistical data, the results were obtained, which can be interpreted contradictory, since different indicators of the concentration of the insurance market showed affiliation to different types of market. Whereas the digital limits of different ranges were not revised. The approach for developing concentration indicators was justified and removal of such indicators usage, that contradict the approach known as "Occam's razor", was proposed. The method by which it is expedient to choose the main indicator in the classification of market concentration in the future was justified.

Indicated, that with the increase of the market monopolization, the most influential economic entities are increasingly abusing trust in general and economic trust in particular from counterparties. Trust, or distrust, affects very different areas of the human psyche that is why a decline in trust will have negative consequences in economic, social and psychological spheres of human and social life, which in the distant future will restrain positive changes in the market.

The results of the article are based on an actual data of insurance companies, insurance markets and research done by other scientists.

Key words: *concentration of the non-life insurance market of Ukraine, indicators of market concentration, classification of markets by the concentration criterion.*

Вступ. Різні сектори економіки характеризуються різним ступенем розвитку і різним ступенем монополізованості. Доведено, що оптимальним чином економічні блага розподіляються між продавцями і покупцями в умовах досконалої конкуренції. Ринки з недосконалою конкуренцією створюють умови, коли економічні блага роз приділяються в більшій мірі на користь однієї зі сторін. Проте, далеко не всі ринки галузі економіки

працюють в умовах досконалої конкуренції. Тому держава втручається в діяльність ринку з метою врегулювати спірні відносини.

Мета статті. Метою даної праці є дослідити рівень концентрації страхового ринку non-life України. Цей ринок вважається одним із найменш концентрованих ринків, тому доцільно перевірити правдивість цієї гіпотези.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. У праці [5] ретельно описано методи обчислення концентрації ринків, праця [1] присвячена вивченню концентрації ринку як одного з процесів трансформації власності (на прикладі банківського ринку України і Польщі), у працях [2], [3], описано вплив зловживання монополіями своїм становищем на ринку на рівень довіри та економічні наслідки.

Виклад основного матеріалу. Рівень концентрації фінансових ринків використовується для визначення ступеня монополізованості ринку, а це, в свою чергу, є аргументом для того, щоб посилити, або послабити регулюючу діяльність держави у цій сфері. У США цей показник використовується для врегулювання процесів злиття компаній, які працюють на одному ринку. Наприклад, при висококонцентрованому ринку антимонопольні органи заборонятимуть злиття компаній, а при низько концентрованому – не заважатимуть.

Рівень концентрації фінансових ринків обчислюється за допомогою індексу концентрації (CR_n) та індексу Херфіндаля-Хіршмана (HHI). У статті [5] розписана методологія обчислень цих показників. У даному дослідженні важливо знати характеристики ринків:

перший вид – це ринки з низьким рівнем концентрації ($CR < 45\%$; $HHI < 1000$);

другий вид – це ринки з помірним рівнем концентрації ($45\% < CR < 70\%$; $1000 < HHI < 1800$);

третій вид – це ринки з високим рівнем концентрації ($70\% < CR < 100\%$; $1800 < HHI < 10000$).

Джерелами інформації для страхового ринку є дані Форіншурер [6; 7]. У табл. 1 наведено результати обчислень коефіцієнтів концентрації страхового ринку non-life України у 2017-2019 рр.

Таблиця 1

Основні показники концентрації страхового ринку non-life України у 2017-2019 рр.

Показник концентрації ринку	Роки		
	2017	2018	2019
Валові страхові премії			
<i>CR10, %; ННІ 10</i>	35,88; 173,25	29,87; 98,41	31,27; 107,86
<i>CR20, %; ННІ 20</i>	48,78; 190,64	43,28; 117,57	44,48; 126,94
Чисті страхові премії			
<i>CR10, %; ННІ 10</i>	29,54; 97,83	30,33; 103,52	31,10; 111,19
<i>CR20, %; ННІ 20</i>	41,73; 113,55	42,84; 120,24	42,54; 125,56
Страхові резерви			
<i>CR10, %; ННІ 10</i>	45,65; 229,56	51,51; 315,19	52,68; 325,02
<i>CR20, %; ННІ 20</i>	61,21; 256,62	64,19; 344,20	65,36; 342,98
Активи			
<i>CR10, %; ННІ 10</i>	26,87; 83,09	26,86; 97,48	27,73; 86,59
<i>CR20, %; ННІ 20</i>	35,95; 91,95	37,58; 105,78	36,68; 94,83

За страховими преміями та активами страховий ринок non-life України належить до ринків з низьким рівнем концентрації. Динамка йде дуже повільного нарощення концентрації першою десяткою страхових компаній (за винятком валових страхових премій), але цей процес настільки повільний, що будь-який фактор може змінити цю тенденцію. Зокрема, ми ще не знаємо, як вплине на показники діяльності страхових компаній епідемія COVID-19 і як це, в свою чергу, вплине на показники концентрації ринку.

За сумою страхових резервів перша десятка страховиків вже на порозі створення ринку з помірним рівнем концентрації. Тут значення показників *CR* є на вже в межах другого виду ринку, а *ННІ* ще першого. Таке трапляється тоді, коли є багато учасників ринку, частка *CR* яких є меншою від 1%. Індекс *ННІ* обчислюється як квадрат *CR*. Будь-яке число, менше від 1 у квадраті стає ще меншим. Це значить, що, по-перше, показник *CR* є

первинним; по-друге – показники CR і HHI є залежними. За теоремою, яка отримала назву «брита Оккама», ми повинні скористатися найпростішим показником (це є CR) та уникати використання залежних та взаємозалежних показників.

Тому з наукової точки зору взагалі не варто використовувати індекс концентрації Херфіндала-Хіршмана (HHI) як такий, який дублює значення індексу концентрації (CR), прямо залежить від нього (є мультиколінеарним вектором) і обчислюється складнішим чином. Проте, показники CR і HHI є законодавчо закріплені і їх використання є необхідним

Щодо спірної ситуації, коли дані первинного показника (CR) вказують на приналежність до одного типу ринку, а другого (залежного, мультиколінеарного і складнішого за способом обчислень) – до іншого, перевагу доцільно надавати первинному показнику.

З метою вирішення такої ситуації в подальшому доцільно вдосконалити існуючу класифікацію ринків за критеріями їх концентрації:

A – це I вид, тобто ринки з низьким рівнем концентрації ($CR < 45\%$; $HHI < 1000$);

B – це ринки з помірним рівнем концентрації, які поділяються на:

BA – ринки з помірно-низьким рівнем концентрації ($45\% < CR < 70\%$; $HHI < 1000$);

BB – ринки з помірно-середнім рівнем концентрації, тобто II вид ($45\% < CR < 70\%$; $1000 < HHI < 1800$);

BC – ринки з помірно-високим рівнем концентрації ($45\% < CR < 70\%$; $1800 < HHI < 10000$);

C – це третій вид, тобто ринки з високим рівнем концентрації ($70\% < CR < 100\%$; $1800 < HHI < 10000$).

Якщо вид BA виявлено на практиці, то вид BC доцільно розглянути на умовному прикладі. Припустимо, що перша компанія займає 45% ринку

($CR = 45\%$). Тоді *HHI* для неї становитиме 2025. Всі інші компанії можуть займати незначну частку ринку. Це і є діапазон *BC*.

Теоретично можлива ситуація, коли перша компанія займає 44% ($CR = 44\%$), тоді *HHI* буде 1936. Це взагалі абсурдна ситуація, коли за показником *CR* компанія входить до ринку з низьким рівнем концентрації, а за показником *HHI* – до ринку з високим.

Недаремно існує «бритва Оккама». Тому напрошується основна рекомендація – вилучити з офіційного використання показник Херфіндаля-Хіршмана як псевдонауковий. А поки його не вилучили, варто користуватися запропонованою авторами класифікацією.

У праці [3, с. 17] доведено, що монополісти, користуючись своїм монопольним становищем, в більшій мірі зловживають економічною довірою контрагентів, ніж виробники на ринках з досконалою конкуренцією. Під економічною довірою слід розуміти впевненість у надійності економічного суб'єкта (об'єкта довіри), яка базується на уявленні, або знання про нього через досвід безпосередньої взаємодії (довіра «першого контакту» економічною не є). Також обґрунтовано, що довіра має економічний, соціальний та психологічний аспекти, які взаємопов'язані між собою [2]. Так що будь-які зловживання на страховому ринку матимуть не лише негативні економічні наслідки в короткостроковому періоді, але також через певні психологічні чинники (передусім через пережиті негативні емоції і плачевний досвід взаємодії) населення з недовірою буде ставитися до будь-яких змін, навіть позитивних, а це, в свою чергу, негативно відіб'ється навіть на найкращих починаннях у довгостроковому періоді. Єдине, що діджиталізація на страховому ринку сприяє деякому підвищенню рівня економічної довіри [4].

Висновки і перспективи подальших досліджень.

Отож, за сумою страхових резервів перша десятка страховиків non-life України вже створює ринок з помірною концентрацією. Але це не є

критично. За іншими показниками (заробленими валовими і чистими страховими преміями, активами страховика) ринок страховиків non-life України має низький ступінь концентрації.

Тому загалом узагальнимо: страховий ринок non-life України є ринком з низьким ступенем концентрації з тенденціями, які не загрожують суттєвому зростанню його концентрації.

У подальшому доцільно визначити рівень концентрації банківського ринку, страхового ринку life, і, можливо, інших ринків України.

Література

1. Alyeksyeyev, I., & Pozniakova, O. Transformation of Ownership of the Banking System in Poland and Ukraine: Problems and Prospects, Financial Sciences. Nauki o Finansach. 2018. 23(1). PP. 33-48. DOI: <https://doi.org/10.15611/fins.2018.1.03>
2. Бонецький О. О. Взаємозв'язок економічної довіри з іншими видами довіри // Технологічний аудит і резерви виробництва. 2013. № 6(3). С. 4-7. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Tatrv_2013_6-3_2.
3. Бонецький О. О. Економічна довіра як чинник результативної діяльності машинобудівного підприємства: автореф. дис. ... канд. екон. наук : 08.00.04 / Орест Олегович Бонецький ; [наук. керівник О. Є. Кузьмін]; ДВНЗ Національний університет «Львівська політехніка». Львів, 2015. 23 с. URL: https://lpnu.ua/sites/default/files/dissertation/2016/574/aref_bonetskyu.pdf
4. Желізняк Р. Й., Бонецький О. О., Жулевич М. І., Розвиток світового ринку страхування в умовах діджиталізації // Modern Economics. 2019. № 17 (2019). С. 100-104. DOI: [https://doi.org/10.31521/modecon.V17\(2019\)-16](https://doi.org/10.31521/modecon.V17(2019)-16)
5. Припуга Н. В. Методичні підходи до оцінки рівня монополізованості в економіці // Науковий вісник Мукачівського державного

університету. Сер. : Економіка. 2016. Вип. 1. С. 51-55. URL:
http://nbuv.gov.ua/UJRN/nvmdue_2016_1_10

6. Рейтинг страхових компаній України // Форіншурер. 2020. URL:
<https://forinsurer.com/ratings/nonlife> (дата звернення 24.07.2020)
7. Статистика страхового ринку України // Форіншурер. 2020. URL:
<https://forinsurer.com/stat> (дата звернення 24.07.2020)

References

1. Alyeksyeyev, I., & Pozniakova, O. Transformation of Ownership of the Banking System in Poland and Ukraine: Problems and Prospects, Financial Sciences. Nauki o Finansach. 2018. 23(1). PP. 33-48. DOI:
<https://doi.org/10.15611/fins.2018.1.03>
2. Bonetskyy O. Vzayemozv'yazok ekonomichnoyi doviry z inshymy vydamy doviry [Interrelation of economic confidence with other types of confidence]. Tekhnolohichnyy audyt i rezervy vyrobnytstva [Technology audit and production reserves]. 2013. № 6(3). PP. 4-7. URL:
http://nbuv.gov.ua/UJRN/Tatrv_2013_6-3_2.
3. Bonetskyy O. O. Ekonomichna dovira yak chynnyk rezul'tatyvnoyi diyal'nosti mashynobudivnoho pidpryyemstva: avtoref. dys. ... kand. ekon. nauk : 08.00.04 [Economic trust as a factor of machine building enterprise effective activity: dissertation abstract. ... PhD : 08.00.04] / Orest Olehovych Bonetskyy; [nauk. kerivnyk O. Ye. Kuz'min]; Natsional'nyy universytet «L'vivs'ka politehnika» [Lviv Polytechnic National University]. Lviv. 2015. PP. 23. URL:
https://lpnu.ua/sites/default/files/dissertation/2016/574/aref_bonetskyy.pdf
4. Zhelizniak R. Y., Bonetskyy O. O., Zhulevych M. I. The World Insurance Market Development in the Conditions of Digitalization. Modern Economics. 2019. 17(2019). PP. 100-104. DOI:
[https://doi.org/10.31521/modecon.V17\(2019\)-16](https://doi.org/10.31521/modecon.V17(2019)-16).

5. Pryputa N. Metodychni pidkhody do otsinky rivnya monopolizovanosti v ekonomitsi [Methodological approaches to assessing the level of monopolization in the economy] // Naukovyy visnyk Mukachivs'koho derzhavnoho universytetu. Ser. : Ekonomika [Scientific Bulletin of Mukachevo State University. Ser. : Economics]. 2016. Issue 1. pp. 51-55. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/nvmdue_2016_1_10
6. Reytynh strakhovykh kompaniy Ukrayiny [Rating of insurance companies of Ukraine] // Forinsurer [Forinsurer]. 2020. URL: <https://forinsurer.com/ratings/nonlife>
7. Statystyka strakhovoho rynku Ukrayiny [Statistics of the insurance market of Ukraine] // Forinsurer [Forinsurer]. 2020. URL: <https://forinsurer.com/stat>